

filozofija političkog dijaloga

dijalog kao potreba i kao šarena laža

vladimir cvetković

Povesna vremena, pod kojima podrazumevamo ona koja sobom nose topli dah Promene za kojom se žudi i pred kojom se zazire, po pravilu (pa čak i »nužno«) inaugurišu izvesne (kategoričke) imperativne čija se suština vezuje za samu čovekovu »suštinu«, dok se pretpostavljeni sadržaji nastoje osmisliti i ostvariti u povesnoj stvarnosti kao neposredna veza — »konačno pronađeni oblik« — idealno posredovanje između »ljudske prirode« i socijalnog okoliša u kojoj se ona realizuje i po kojoj postoji.

Takva herojska akcija usrećivanja roda kroz sistem »idealno« postavljene odnosa i veza najviše što ostvaruje jeste istrajno podmetanje kukavičjih jaja ideologije, dok imperativ koji je poslužio kao image, motiv i lozinka svekolikog dešavanja, ubrzo biva sveden na »razumne zahteve« koji potiskuju »plemenite želje«. Valjda baš zbog toga »idealizma« njihova je sudbina predodređena kao naivno ponosno, ponekad i prkosno odbijajuće, ali svagda prisutno i »dejtstvjuće« — umiranje »na duge staze«.

Taj moćni društveno-istorijski »posrednik« neodređeno nazvan *ideologijom*, zajedno sa svojim »imperativom vremena« — u najrazličitijim (»levo«/»desno«) izdanjima — nastoji se otelotvoriti na svim dostupnim nivoima društvene stvarnosti, služeći se, u zavisnosti od »potrebe« — nasilnim sredstvima ili pak privremenom mimikrijom tamo gde još nema sigurne (osvojene) pozicije. U toj »intenciji ka totalnosti« jedna ideologija se susreće sa drugom i tada nastaju pravi lomovi — društveni sukobi od čijih rezultata zavisi »bliska budućnost sadašnjosti« koja uprkos teleolozima različitih boja nikada nije stvar proste i nesumnjive »izvesnosti«.

Valja znati da u datim ideološkim sudarima uz bezbrojna podmetanja, obmane i samoobmane, ništa ne uspeva tako dobro kao poziv na (zdravo) razumnost, »očiglednost«, »nesumnjivost«, »prostu logiku« itd, itd. Svaka se ideologija u svom univerzalizujućem pohodu, osim u ekstremnim slučajevima iracionalnosti kao gole anti-racionalnosti, želi predstaviti kao očišćenje ratia, kao »svakom pametnom« jasna stvar, pa »ako treba« i kao sama Božja reč koja se ima proslediti do celoga stada. I dok su se ideologije ranije manje-više otvoreno sukobljavale ne štedeći jedna drugu, u ova postmoderna vremena (ma šta to značilo) svedoci smo novog oblika ideološke borbe koji je sigurno primereniji savremenim društvenim sistemima (znači: s manje bola i krvi), što još naravno ne govori puno o zbiljskog mogućnosti dolaska do povesne Istine — tog osnovnog razloga postojanja ljudskih akcija i kreacija.

I.

Možda će nekom zavučati pretenciozno i nezgrapno, no naša osnovna teza jeste ta da ideološki imperativ No' danas jeste dijalog! U vreme istorijske afirmacije Hobsovog načela koje u našim prostorima biva čak i prošireno s obzirom da se od individue neprestano krećemo ka naciji, klasi i rodnome kraju, tvrditi da je dijalog glavna ideološka karakteristika vremena ne izgleda baš kao temeljno promišljeni »stav«. Pa ipak, istinitost navedene teze može se dovesti u pitanje tek nakon njenog preciziranja koje bi valjalo prezentirati u funkciji izrečenog stava.

»O potrebi za dijalogom«, »o neophodnosti dijaloga«, bezmalo o prosvetljenju kroz dijalog, prosuto je u nas već toliko štamparske boje da se već nužno postavlja pitanje svrsishodnosti dijaloga sa dijalozi- ma, dok istovremeno i sam dijalog postaje problematičan i »pod znanom pitanja«. Nikakvo čudo: reći, poznato je, od preterane upotrebe postaju trome i bespomoćne, šta tek onda reći za pojmove koji se u svojoj apstraktnosti ispunjavaju samo praznim sadržajima dnevnog govora i politike — ne nalazeći istorijsko utemeljenje koje transcendiraju okvire golih interesa.

1.

Dijalog, naravno, uprkos ekspertima dijalogizma — nije prazna forma. On se takvim pokazuje i prikazuje samo onda kada po/služi kao izgovor za vlastitu indolentnost i indiferentnost, poslovičnu »ne-brigu« i »ne-dilanje«, za namerno suprostavljanje (Drugome) gde interes nije Istina već Moć — vlast ili kakva druga znatno opipljivija vrednost nego li što je to bedna i kome još potrebna istina.

Ravan interesa eminentno je politička ravan i tu dijalog naprosto nema šta da traži: ne samo zato što se politika ne može »voditi« kroz dijalog, već zato što dijalog ne podnosi politički način mišljenja i njemu primereno »vođenje dijaloga«. Politika, dakako ona novovekovne provenijencije, zna samo za isključujuću polemiku (rat — plemos) i tu se Drugi pobeđuje a ne ubeduje; dokazuje se s pomoću aktuelne moći a ne »večnih vrednosti«. Tako se jedni interesi suprostavljaju drugima (politiko- ekonomska sfera) i oni ne mogu opstati skupa u jedinstvenom povesnom horizontu. Kompromisi koji se pritom čine samo su time-out u borbi za dominaciju; pauza kratka ili duga u zavisnosti već od »odnosa snaga«. Taj privid dijaloga identičan je razgovoru što se vodi iz protivstavljenih pešadijskih rovova koji znaju biti čak i prijateljski (»komšijski«), sve dok ne svane D-day i dok akteri »raz-govora« ne stupe pred lice Božje u potrazi za »pravdom« koja im je bila uskraćena. Argumenti su im tada više nego čvrsti — o vatrenoj moći da se i ne govori.

2.

Parcijalna politika što smo je nasledili i od koje se tako teško odvajamo — od dijaloga pravi neprepoznatljivu karikaturu koja ima da

posluži kao kroki portret demokratije u kojoj »sve može« i biva, gde »cveta hiljade cvetova« ali na siromašnoj zemlji i uz oskudne vremenske uslove. Od cvetova tako ostaje samo korov koji nije ugodan ni za stomak ni za oči. Rezultat: ljudi se »odriču« demokratije koju naravno nisu »ni čuli ni videli« instiktivno se opredeljujući za ono što su možda već i čuli i videli i nije im se svidelo — ali bar znaju »o čemu je reč« i kako s tim izaći na kraj. Pluralizam tako olako postaje »monolitni granit« što poput pustinjske fata morgane nestaje čim pesak prodre do želuca. Tako tolerancija pokazuje svoje represivno lice a pluralizam podsvesnu želju za Jednim.

Pluralizam danas, osobito na jugoslovenskim prostorima, nastoji se afirmisati kao potpuna razjedinjenost; kao samodovoljnost u obladi apsurde »samobitnosti«; kao koegzistencija više istina koje poseduju podjednaku validnost i kojima »druge istine« mogu doći jedino kao ukras ili prilika za izmotavanje, što će reći »objektivno sagledavanje«. Nazovi dijalog se tako svodi na »pričam ti priču« — tu tradicionalnu instituciju našega mentaliteta za koji demokratska odgovornost nikada nije imala neki osobiti značaj. Još kada se na sve to nadoveže metafizički socijalizam koji demokratiju uz psihoanalitičko prepoznavanje poistovećuje sa »brbljaonicom« — kvazi-dijalog YU-provenijencije postaje idealna zamena za rimljanski način »rešavanja« društvenih problema.

S druge strane, cinično insistiranje na »dijalogu« i »objektivnoj istini« onda kada se oni unapred dezavuišu vlastitom samodopadljivošću — otkrivaju pravu prirodu naše današnje »demokracije« koja ne izlazi iz usta politokratije i njenih brojni saputnika ka Ništavilu.

II.

Pitanje je sasvim precizno: da li je dijalog moguć u politici čiji nam je empirijski (i teorijski) sadržaj tako dobro poznat? Odgovor je ne! jer dijalog jeste samo onda kada je neautoritaran, nesputan, neteleološki determinisan, kada nema pobedenih i pobednika, kao ni sudija koji se daju potplatiti.

Dijalog služi upoznavanju, razumevanju i (mogućoj) sintezi za šta su sposobne jedino ličnosti u međusobnoj komunikaciji, na žalost ne i društvene grupe zvale se one klasa, sloj, kasta ili kako već drugo. Istina, svaka tzv. spoljna politika neke zemlje (ne i Zajednice!) podrazumeva i afirmiše upravo navedene odlike politike-dijaloga kao što su »upoznavanje«, »razumevanje« (»miroljubiva aktivna koegzistencija«) itd., ali iza njih stoje sasvim drugi ciljevi — neprimereni i nemogući za direktni kontakt dveju ličnosti iz različitih kultura koje pretresaju pitanje dobra i zla na ovozemaljskom interesnom području.

1.

Da li je dijalog moguć u drugojačijoj politici — s drugim pojmovnim sadržajem i značenjem? Bez sumnje da! jer dijalog izvire iz zajednice koja takođe proizvodi i politiku koja bi pak trebala biti misao zajednice — svesno postavljanje ciljeva zajednice kao i delatnosti potrebnih za njihovo ostvarenje. Na taj način dijalog iz svoje teorijske visine i empirijskog vakuma može doseći do zemaljske telesnosti i životnih sokova koji obezbeđuju snagu i vitalnost. Tu i nastaje glavni problem dijaloga kao forme politike jer sa telesnošću dolazi i strast a sa njome i žed za moći kojoj se valja odupreti ukoliko se ne želi ostati u metafizičkim vodama politike kao oblika moći usmerenog ka stvaranju Sistema — savršenog perpetuumobile — savršene besmislice poput svih drugih »savršenih« — sebi dovoljnih stvari.

Samo ona politika koja interes za celinom ne pretvara u totalitarost i koja prezire partikularnost posebičnih interesa ima prava da govori o dijalogu, argumentima, tolerantnosti, demokratiji itd. Svaka druga za »dijalogom« poseže samo u slučaju ugrožavanja »vlastite samobitnosti« — (ne)skrivene egocentriзма koji Drugog i druge doživljava ili kao egzotičnu daljinu ili kao puki »ekonomski faktor« pogodan za trgovinu. Kako dijalog ipak nije merkantilistička kategorija — jasno je »šta se iza brda valja«, kao što je već davno uočeno da je najuspešniji onaj konzervativizam koji izbacuje »progresističke« parole.

2.

Ukoliko je tačno da dijalog stoji pred čovekom i čovečanstvom kao njegova povesna mogućnost i šansa, kao metoda rešavanja problema i nesporazuma, tada treba znati da »problemi i nesporazumi« nikada još u istoriji nisu rešavani na dijaloški način te da stoga ne bi valjalo stvarati novu mistifikaciju od te odista imanentne civilizacijske potrebe.

Preplitanje forme i sadržaja dijaloga sa njemu neprimerenim »okruženjem« čisto je podmetanje od koga korist izvlači onaj ko u »dijalogu« sebi pribavlja ulogu sveznajućeg presuditelja. Dobro su nam poznati brojni primeri sadržajnog »dijaloga« na relaciji politika — ekonomija ili politika — umetnost, gde je sve vrcalo od argumenata, tolerancije i »medusobnog uvažavanja« a »javnost« više nije znala kuda bi od silnih informacija što su neprestano kuljale iz Komiteta XY — te istinske metafore YU-dijaloške varijante.

Dijalog, naime — nije svemoguć! Staviše, njega obeležavaju mnoga ograničenja koja krajnje rezultate jedne moguće »jezičke interakcije« s razlogom sumnjiče. Čak i najznačajniji teoretičari komunikacijskog društva u svom zalaganju za »komunikaciju oslobođenu dominacije« (Habermas) s pretenzijama na istinitost, pravednost, iskrenost, itd., i uz punu veru u mogućnost empirijske realizacije takve zajednice, kao da previdaju notorno činjenicu da učesnici dijaloga nikada ne mogu biti u potpunosti ravnopravni. Razloge tome ne treba tražiti isključivo u njihovim osobenim individualnim potencijama, dovoljno je znati za različite, time najčešće i suprostavljene klasno-strukturalne pozicije pa da se u idealu konsenzusa prepozna nametanje moćnog onome ko to nije.

Sporazumevanje, kao put ka konsenzusu, tako već unapred biva problematično a njegovi mogući rezultati ulaze u krug večnog preispitivanja što u političkom aspektu problema znači odlaganje odluka, odlonoko nagrizanje samog tkiva datog socijalnog sistema. Dijalog tako olako gubi kritičku moć a u tom se slučaju opravdano postavlja pitanje njegovog opstanka pa i samog razloga postojanja.

Dijalog radi dijaloga — to već zaista nema smisla!